

BEREGSZÁSZI ANIKÓ

A kárpátaljai Bányó település

Bányó település földrajzi fekvése

Bányó (ukránul Батьове, korábban Вузлове) magyar többségű nagyközség Ukrajnában, Kárpátalján. A település a Munkácsi, Ungvári és Beregszászi járás találkozásában fekszik, az utóbbi járás legnyugatibb pontja, Beregszásztól 36 km-re. Önálló községi tanáccsal rendelkezik. Jelentős vasúti személyforgalmi és teherforgalmi csomópont. A volt Szovjetunióban Csap mellett az ország másik legjelentősebb „nyugati kapuja”, keskeny és széles nyomtávú teherforgalmi pályaudvarral. Bányón halad át több nemzetközi vonat, valamint itt érintkezik az Ungvár–Munkács és az Aknaszlatina–Bányó vasútvonal. A falu a Beregszászi járás egyik legalacsonyabban fekvő községe. A község határában kezdődik a Szernye-mocsár, a határban kanyarog a Bótrágy-patak.

A település rövid története

A falu Árpád-kori település. Nevének első említése az okiratok szerint a 12. századra tehető. A falu nevének magyarázatára három, tudományosan nem bizonyított elmélet létezik. Az egyik szerint a faluban – mivel az eredetileg a mainál közelebb feküdt a Tiszához, s a folyó gyakran elöntötte – nagy volt a sár, s innen kapta a Kátyú nevet, mely később Bányóra változott. A másik monda szerint itt pihent meg Batu kán, s innen ered a falu neve. Az írásos emlékek erre rációznak, ugyanis már korábban említik a települést ezen a néven, semmint Batu kán hadjáratára sor került volna. A népetimológia a településre jellemző, hátukon banyut viselő emberek megnevezéséből származtatja a falu nevét.¹

¹ Vö.: Bagu Balázs: Bányó község földrajzi nevei és néprajzi vonatkozásai. In: Novák László (szerk.): *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére*. I. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1994.

A település alapítói a szájhagyomány szerint fafaragók és pásztorok voltak. Eredetileg a Betke család birtoka volt, akiktől a 13. század elején megvásárolta Simon bán, Bánk bán veje, és a lónyai uradalomhoz csatolta. 1214-ben a birtok a koronára szállt, majd Rusdi Mihály kapta adományul V. Istvántól. A birtok Rusdi után sógorára, Berenczei Kelendre szállt, aki családjával Lónyára költözve felvette a Lónyay nevet. A Lónyayak 1285-től 1920-ig voltak a falu birtokosai.²

Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* című munkájában³ a következőket írja a faluról a 19. század közepén: „Bátyú magyar falu, Beregh vármegyében, Kaszonyhoz 1 1/4 mfdnyire. 3. r.kath., 10. Gör. Kath, 483 ref. lak. Ref. szentegyház. Róna földje fekete s termékeny; erdeje szép; rétjei vizenyősek; fával, hallal, csíkkal bővelkedvén, ezekkel jutalmas kereskedést folytat.”⁴

Az első világháborút követően a község Csehszlovákiához került, majd 1938-tól újra Magyarországhoz tartozott 1944 őszéig, amikor a szovjet csapatok megszállták, ennek következtében az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, s ezzel együtt a Szovjetunió részévé vált. Ma a független Ukrajna része.

A település népességének alakulása és változása

A községi tanács nyilvántartása szerint (2000-es adatok) a települést jelenleg 3410-en lakják, ebből magyar nemzetiségű 2387, ukrán 999, orosz 24. Ezen kívül élnek még a településen cigányok, akik nem szerepelnek a hivatalos nemzetiségi statisztikákban, mindössze a tanács rendelkezik róluk egy „listával”.

A legutóbbi hivatalos, 1989-es népszámlálás adatai szerint a lakosok száma 2956 fő, ebből magyar 1977 (66,88 %), ukrán 725, orosz 109, cigány 87. A magyar, ukrán és orosz nemzetiségűek esetében a nemzetiség a legtöbb esetben megegyezik az anyanyelvvél. A cigány lakosság esetében viszont mindössze egy fő vallotta magát cigány anyanyelvűnek, a többiek a magyart vallják.

Történelmi viszonylatban 1773-ból találjuk az első hivatalos összeírást a falu jobbágyságairól, s ez a lista 23 férfit számlál. Ez nagyjából azt jelenti, hogy megközelítőleg 150-en lakhatták a falut.⁵ Fényes Elek 1851-es adatai szerint 496 lelkes a település.⁶ 1869-ben a lakosok száma 655, 1880-ban pedig már

2 Vö.: Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.

3 Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998.

4 Fényes Elek: i. m.

5 Bagu Balázs: *Bátyú község földrajzi nevei és néprajzi vonatkozásai*. In: Novák László (szerk.): *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére*. I. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1994.

6 Fényes Elek: i. m.

845.⁷ A 19. század végétől napjainkig a falu népességének gyarapodását és változását nagyban meghatározza a vasút felépítése és későbbi terjeszkedése. A településen 1872-ben vasútállomás épül, s ennek következtében a falu lakossága 1900-ban 1316 főre ugrik. Ekkortól kezdve napjainkig a lakosság folyamatos növekedése figyelhető meg. 1910-ben 1490, 1941-ben 1908, 1944-ben 1898, 1982-ben 2084 lakosa van a településnek.⁸ Az 1990-es években az anyaországba áttelepülő magyar lakosok helyére szláv népesség telepedik be. A település népességének változása nemzetiségekre lebontva a következő:

	1880	1910	1921	1930	1941	1989	2000
Magyar	803	1445	1551	1527	1880	1977	2387
Rutén	6	8	61	270	4	Orosz: 109	
Német	3	36	–	–	–	Ukrán: 725	Ukrán: 1023
Egyéb	33	1	200	949	14	Cigány: 87	
Együtt	845	1490	1821	2746	1898	2789	3410

A település adminisztratív felépítése

Bátyú státusát tekintve 1972-től nagyközség, a beregszászi járási adminisztrációnak alárendelve. Vezető testülete a községi tanács és a tanácselnök (bíró, polgármester). Jelenlegi (1998–2000-es ciklus) tanácselnöke Lapcsák Mihajlo ukrán nemzetiségű (de beszéli a magyar nyelvet), az előző két ciklus polgármesterei magyar nemzetiségűek voltak. A községi tanács képviselőinek száma 23, ebből magyar 10, ukrán 13(!). A megelőző ciklusokban a magyar nemzetiségű képviselők voltak túlsúlyban (1990–1994: 20 magyar, 2 ukrán; 1994–1998: 13 magyar, 3 ukrán).

A település térszerkezete. A valóságos és szimbolikus tér

Bátyú a '70-es évek végéig, '80-as évek elejéig magyar település volt, néhány, hosszú ideje itt élő cigány, és elvétve egy-két betelepült ukrán/ruszin családdal. Az 1980-as évektől iparának és főleg a vasút nagyarányú terjeszkedésé-

⁷ Bagu Balázs: i.m.

⁸ Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.

nek köszönhetően településszerkezete és etnikai arculata megváltozott. A vasút a falunak a pályaudvarhoz közel eső szélén lakótelepeket építtetett, melyekbe az ország belső területeiről idetelepülő (ukrán és orosz nemzetiségű) vasúti és egyéb szakemberek családjai költöztek. A terjeszkedésnek áldozatul esett néhány színmagyar utca is, melynek lakói szintén a lakótelepeken kaptak lakást. A lakótelep a falu külön részévé vált. A helybeliek az ott lakókat az „újházasiak”, „nagyházasiak”, „telepiek” névvel különböztették meg a „falusiaktól”. Az 1980-as években a mai gazdasági nehézségek még nem vetítették előre árnyékukat, így a vasút vezetői a jövő városát látták Bátyúban. A tervek szerint 2000-re lakosságának meg kellett volna háromszorozódnia, illetve végleg városiasodnia kellett volna. Ebből napjainkra tulajdonképpen nem lett semmi, a gazdasági nehézségek miatt a vasút is kapacitásának csak töredékét kihasználva működik, egyre kevesebb embernek adva munkát. Mindenesetre az elmúlt húsz évben a lakótelepekre érkezett családok végleg itt ragadtak a faluban, még akkor is, ha közben esetleg máshol találtak maguknak munkahelyet. A lakótelepekkel együtt a vasút nagyszabású fejlesztési terve magába foglalta az új művelődési ház és szórakoztató központ, új bölcsőde- és óvodaépület, új orvosi rendelő, gyógyszertár és szolgáltató centrum felépítését, valamint új (ukrán vagy orosz tannyelvű) iskola építését is. Az iskolaépületen kívül minden más el is készült, igaz manapság leginkább kihasználatlanok (pl. az üzletközpont és szolgáltató centrum). Nem került sor azonban a nagyszabású építkezéseket követő területrendezésre, így a lakótelep, az új rendelőintézet, a művelődési ház stb. tulajdonképpen nehezen megközelíthető, egy sár-tenger kellős közepén fekszik, a valamikori Szernye-mocsár helyén.

A falu határában, a vasúti sínek másik oldalán található a „Cigányutca” vagy „Cigánytábor”, ahol a cigány nemzetiségű lakosok élnek, szerény körülmények között. Él néhány cigánycsalád a falu belsejében, a magyarlakta utcákban is. Ezek közül egy család a '80-as években ide építkezett, a többiek vásárolták a kertes házakat. A cigány családok általában igyekeznek beilleszkedni a magyar közösségbe, életmódjukban is igazodnak szomszédaikhoz. Tagjaikat a falusi magyarok már jól ismerik, és ha be nem is, de elfogadják őket. A Cigánytáborban lakó cigány családok gyerekei például nem látogatják rendszeresen az iskolát, a hetedik, nyolcadik osztály után végleg kimaradnak, s ettől fogva sorsukat szinte lehetetlen nyomon követni. A falu belsejében élő cigány családok gyerekeit igyekeznek rendszeresen iskoláztatni, az általános iskolát a gyerekek befejezik, sőt középiskolával is próbálkoznak néhányan.

Bátyú területén 15 utca található, melyeknek, három kivételével, magyar vonatkozású neveik vannak. Nevüket kiemelkedő történelmi, művelődéstörténeti személyekről kapták (Petőfi, Kossuth, Munkácsi Mihály stb.), vagy ezek az utca földrajzi helyére, irányára utalnak (Vasút, Szernyi, Bótrágyi, Új utca stb.). A bátyúi születésű költőről kapta nevét a Simon Menyhért utca, melyben az alkotó szülőháza is található, rajta emléktábla jelzi a költő szülő-

házát. Simon Menyhért költő és hírlapíró (1897–1952) életművének adatait Bagu Balázs helyi nyugalmazott magyartanár gyűjtötte össze, dolgozta fel, és ő kezdeményezte az emléktábla felállítását.

Az utcanévtáblák kétnyelvűek, a közintézmények névtáblái úgyszintén. A lakótelepen és a vasút környékén található, főleg magántulajdonban lévő vendéglátóipari egységekre azonban csak ukrán nyelvű feliratot helyeztek el.

A faluban – annak ellenére, hogy nagyközség – nem alakítottak ki hagyományos értelemben vett központot, központi teret. A községháza a főutcán, azaz a Rákóczi utcán (a korábbi Lenin utca) található, falán kétnyelvű feliratos tábla, s folyamatosan lobog rajta egymás mellett a magyar és az ukrán zászló. A községháza épülete mögött találni a „rég” kultúrházat, mely a lakótelepen épített művelődési ház megjelenéséig (majd egy ideig azzal párhuzamosan) a kulturális rendezvények, táncmulatságok színhelyéül szolgált. Épületében mozi is működött. Jelenleg ilyen minőségben nem funkcionál, ezeket a feladatokot a lakótelepen lévő Vasutas Művelődési Ház látja el. A falu emlékhelyei és nevezetességei közé tartozik még a régi Lónyay-kastély, melyben 2000 őszéig gyermek-kardiológiai szanatórium működött, azóta hátrányos helyzetű kiskorú gyermekek szociális otthonaként használják.

A templomkertben 1992 óta emlékmű őrzi a sztálinizmus áldozatainak emlékét, melyet a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség helyi szervezete állított.

A település gazdasági élete

Hosszú évtizedeken keresztül a falu nagy részének az országos jelentőségű vasút és a helyben található Malomipari Vállalat jelentette a megélhetést. Ma mindkettő nehéz gazdasági helyzetben vegetál. A Malomipari Vállalat csökkentett kapacitással dolgozik, és ez maga után vonta mind a munkabérek, mind a dolgozók létszámának csökkentését. A szovjet időszakban jelentős teherforgalmat bonyolító, széles és keskeny nyomtávú, átrakodó teherpályaudvarral rendelkező vasút az 1990-es években fokozatosan leépült. Építményeinek nagy része kihasználatlanul maradt, tönkrement vagy lebontották. Sínpárokat számoltak fel és munkahelyeket szüntettek meg. Az utóbbi két-három évben a vasúti teherforgalomban is kezd megjelenni a magántőke, így a Pacobo leányvállalataként működő Terminál Kárpáti szállítmányozó cégnek köszönhetően a vasúti teherforgalom kezd fellendülni, s egyre több munkahely teremődik.

A településnek a csehszlovák érában betelepített ukrán/ruszin kolóniákkal (Badó, Bakos, Újbátyú) közös kolhoza – XXI. Pártkongresszus Kolhoz néven – a szovjet időszakban jól prosperált, de itt kevés számú bátyúi dolgozott. A helyi lakosok az iparban kerestek megélhetést, a föld vagy a gazdálkodás

nem érdekelte őket. A kolhoz a környező falvak (leginkább nem magyar nemzetiségű) lakosainak adott munkát. Mára a gazdaság felbomlott, maradék vagyonából gazdaszövetségek alakultak, és ezek vezetői általában helyi születésű, magyar nemzetiségű lakosok. A malomipari vállalat igazgatója szintén magyar nemzetiségű, a vasútállomás vezetője viszont ukrán.

A falu területén 11 magánvállalkozás működik, három magyar, hét ukrán, egy orosz tulajdonban. Ezek zöme kereskedelmi, illetve vendéglátó-ipari profilú.

A település intézményrendszere és hitélete

A falu területén magyar tannyelvű középiskola, valamint ukrán nyelvű általános iskola működik. Az 1945-től működő elemi és általános iskolát 1954-ben középiskolává bővítették. 1971-ben az iskola modern, új épületbe költözött. Az 1980-as években, a lakótelepre érkező családok megjelenésével párhuzamosan az iskolában orosz általános osztályok is indultak, így a bányai középiskola is úgynevezett internacionalista iskolaként működött. 1993-tól az orosz osztályok átminősültek ukrán tannyelvű osztályokká. 1996-ig a kétféle képzés egy épületben, közös igazgatás alatt működött, a szétválást a helyhiány, valamint az ukrán osztályok terjeszkedése is sürgette. A probléma megoldására végül is akkor került sor, amikor a lakótelepen található modern és viszonylag új bölcsőde- és óvodaépületet a vasút, a községi tanács, illetve a járási közoktatási osztály hatáskörébe utalta át. Az intézmény óvodaként már régóta kis gyermeklétszámmal és csak időszakosan működött, az épület számos terme kihasználatlanul maradt. (Az óvoda épületében a nyolcvanas évek végétől helyet kapott néhány alsó tagozatos osztály is.) Az óvoda épületét kihasználva 1996-ban szétváltak a magyar iskola és az ukrán tannyelvű osztályok. Az utóbbi megkapta az óvodaépületet, ahol azóta önálló intézményként működik. Az ukrán iskolával közös épületben továbbra is helyet kap az óvoda, igaz ennek működése esetleges és időszakos.

A település nagy múltú zeneiskolája is egyre nehezebb körülmények között és egyre kevesebb tanulóval működik. Az 1980-as években a bányai zeneiskolában többnyire a környező falvak zenekedvelő gyerekei tanultak. Az intézmény tanári kara főként ungvári és beregszászi illetőségű szakemberekből állt. Napjainkban már az iskola szakember-ellátottságát helyiek biztosítják, igazgatója helyi születésű fiatal magyar pedagógus. A szűkös anyagi körülmények miatt viszont egyre kevesebb szülő engedheti meg magának, hogy gyermekét zeneiskolába írassa.

Bányai két egészségügyi és szociális intézménnyel rendelkezik: a valamikor szebb időköt megélt, és körzeti feladatokat is ellátó kórház és ambulancia, mely mára szinte kizárólag csak járóbeteg-kezelést folytat, valamint a régi

Lónyai-kastélyban található – már említett – szociális központ. A kórház vezetője helybeli magyar, a szanatórium vezetője Ungvárról ingázó ukrán nemzetiségű szakember.

Fontos színtere a helyi társadalmi és kulturális életnek a Vasúti Művelődési Ház, melynek igazgatója Riskó György, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) kulturális titkára. Az intézmény – mára már hagyománnyal bíró – helyi, járási, megyei és nemzetközi, közéleti és kulturális eseményeknek ad otthont (így pl. a Bátyúi Költészeti Napoknak, a Megyei Bábfesztiválnak, a gyermekszínjátszó-találkozóknak, a betlehemes találkozóknak, a megyei zenésztalálkozóknak, a Révész Imre Képző- és Iparművészeti Társaság tárlatainak, az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház vendégelőadásainak stb.). A művelődési házban kerül sor időnként a KMKSZ választmányi üléseire, a különböző magyar szervezetek tudományos konferenciáira stb. A művelődési ház a magyar kultúra megőrzésének egyik fontos színhelye. Színjátszó csoportot működtet, gyermek és felnőtt bábcsoportja van, melyek Kárpátalja magyar lakta településein tartanak vendégszerepléseket, betlehemes csoportok működnek a falain belül stb.

A falu lakosainak nagy része, a tősgyökeres helyi magyar családok szinte kivétel nélkül református vallásúak. Református egyháza 1700-ban keletkezett, ma a Beregi Egyházmegye 1600 lelkes anyaegyháza. Régi temploma 1907-ben leégett, mai kőtemplomát 1910-ben építették és 1988-ban újították fel. A falu lelkipásztora Sütő László esperes. Hetente négy alkalommal tart istentiszteletet: vasárnap délelőtt és délután, valamint kedden és szombaton délután. 233 ifjú református részesül hitoktatásban, valamint felnőtteknek szervezett bibliaórákra is sor kerül.

Az idegen ajkú szláv lakosság betelepülésével a református mellett más vallások is megjelentek, elsősorban a görögkeleti felekezet. Az 1990-es évek közepén a lakótelep szélén közadakozásból megkezdődtek egy pravoszláv templom építési munkálatai. Az építkezés a mai napig folyamatban van. A templom elkészültéig a mellette felépített ideiglenes kápolnában tartják a szertartásaikat.

A falu lakosai (nemzetiségre való tekintet nélkül) évtizedeken keresztül közös temetőbe temetkeztek. A helyi szokásnak megfelelően a temetkezés az elhalálkozás sorrendjében történt (tehát nem családok szerint, mint az több más kárpátaljai településen megfigyelhető). A különböző nemzetiségűek vallásuknak és nyelvüknek megfelelő fejfát vagy síremléket állítottak elhunyt szeretteiknek. A lakótelepre költözött ortodox vallásúak ugyanezen elv szerint temetkeztek – keveredve az őslakos magyarokkal – egészen a '90-es évek végéig. Ekkor merült fel az igény a külön temetőkert létrehozására. Jelenleg a falu területén három temető található. A falu belsejében az ún. „régibb temető”, mely 1978-ban zárta be kapuit. A falu határában lévő „új temető”, valamint az új temető közvetlen szomszédságában a még csak néhány éve működő és néhány sírt tartalmazó pravoszláv temető.

Az etnikumok közötti kapcsolatok

A zömében magyarlakta községben a különböző etnikumok egyetértésben élnek egymással. Kis településről lévén szó, szinte valamennyien ismerik egymást. Mára az őslakosok már elfogadták, és név szerint ismerik a lakótelepeken élő ukrán családok egy részét is (főleg a 15-20 éve idetelepülteket). A lakótelepen magyarok is élnek, nemzetiségi ellentétek nélkül. A lakótelepen az ukrán etnikum és nyelv, a faluban pedig a magyar etnikum és nyelv a domináns.

Az utóbbi néhány évben a betelepült más nemzetiségűek kezdik végleges otthonuknak tekinteni Bátyút, és ennek megfelelően egyre nagyobb szerepet kérnek a közigazgatási, intézményi, gazdasági stb. életből. A tanácselnök (maga is lakótelepi) ukrán nemzetiségű, aki választási győzelmét nem kizárólag az ukrán nemzetiségű választóknak köszönheti. Nagyon sok magyar nemzetiségű szavazó voksolt mellette, „jobb” embernek tartva őt a helyi magyar nemzetiségű indulóknál. A készített mélyinterjúk szerint ugyanis népszerűségét nagyrészt annak köszönhette, hogy a vasfüggöny megszűnése és a kishatárforgalom beindulása után, akkor még körzeti rendőrként, nagyon sok bátyúinak szerzett soron kívül útlevelet, illetve határátlépőt. Ugyancsak a mélyinterjúkból derültek ki azok a vélemények is, amelyek szerint nem kellett volna egy magyar falu élére ukrán nemzetiségű vezetőt választani, mert az nem törődik eléggé a magyar érdekekkel. Az őslakos magyarok helyett a „saját embereivel”, vagyis lakótelepi ukrán nemzetiségűekkel veszi körül magát és azok érdekeit képviseli.

A lakótelepeken magyarok és ukránok nem egymástól elzárkózva, hanem szoros, sokszor baráti kapcsolatban élnek. Természetes, hogy a lakótelepen élő magyar gyerekeknek ukrán barátai is vannak, és fordítva. Az utóbbi években az iskolának, és a lakótelepen található művelődési ház rendezvényeinek köszönhetően a falusi magyar gyerekeknek is egyre több lakótelepi barátja, ismerőse van. Ennek ellenére a baráti kör megválasztásánál még mindig erősen dominál a nemzetiség és a közös nyelv. Annak ellenére, hogy az ukrán iskola és a magyar iskola egészen a legutóbbi időig egy fedél alatt működött, mióta különváltak, a két intézmény nem tart fenn egymással szoros kapcsolatot, nem vesznek részt egymás rendezvényein stb.

A fiatalokat a közös szórakozóhelyek kötik össze. A '80-as években a régi klub épületében megtartott diszkókban vagy táncmulatságokon még csak elvétve jelentek meg lakótelepiek. Ez a helybéliek „terepe” volt. A vasutas művelődési ház ilyen típusú rendezvényein ma már lakótelepi ukránok, oroszok és falubeli magyarok egyaránt részt vesznek. Békés viszony áll fenn közöttük, s ha a sors úgy hozza, akár össze is fognak valamilyen közös „ellenfél”, valamelyik szomszédos településről érkezett banda ellenében.

A bátyúi magyar és ukrán lakosok tiszteletben tartják egymás eltérő vallását, vallási és nemzeti ünnepeit. „Magyar húsvétkor” például lakótelepi ukrán

fiúk is locsolkodnak magyar lányos házaknál (fordítva ez nem szokás!). A művelődési ház magyar vonatkozású rendezvényeinek ukrán nemzetiségű nézőközönsége is akad, még akkor is, ha nem beszél tökéletesen a magyar nyelvet.

Nyelvismeret, nyelvhasználat és nyelvválasztás

A különböző etnikumok egymás mellett élése magával vonja a másik közösség nyelvének ismeretét, vagyis valamilyen fokú kétnyelvűség kialakulását. A kárpátaljai magyarság kétnyelvű beszélőközösség.⁹ A mindennapi kommunikációban a magyar nyelv mellett az orosz és az ukrán nyelvet használják. A kétnyelvűség nem jelenti a kommunikációban részt vevő nyelvek egyformán magas szintű ismeretét. A kárpátaljai magyar többségű települések magyar lakosai jellemzően anyanyelv-domináns kétnyelvűek. A kétnyelvű közösségekben használt nyelvek között munkamegosztás áll fenn, bizonyos nyelvhasználati színtereken egyik, míg a másikon a másik nyelv a használatos.

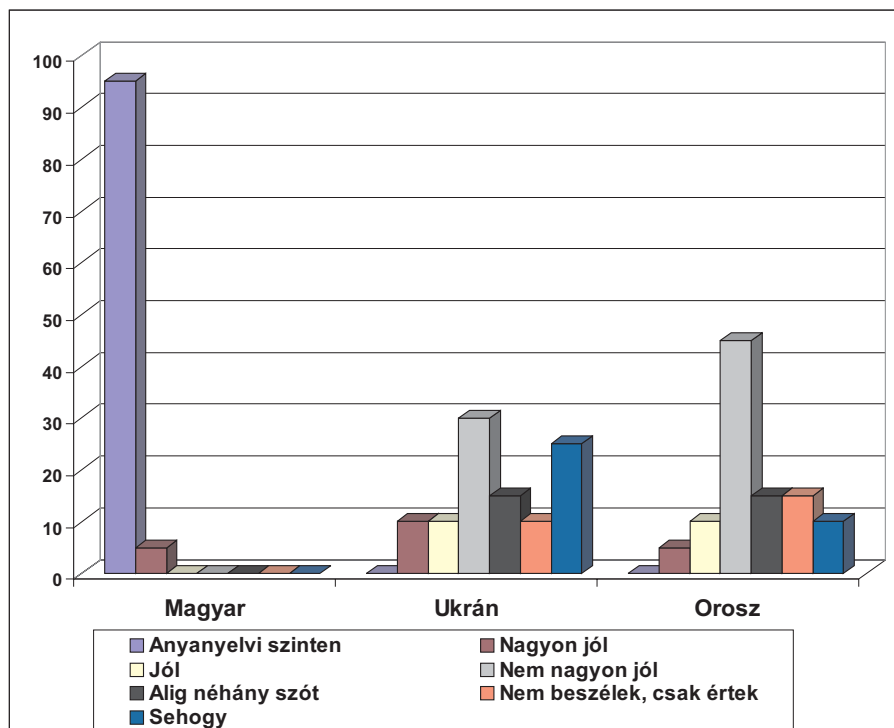
A kérdőívünk nyelvhasználatra vonatkozó kérdéseiből kiderült, hogy a falu különböző nemzetiségű lakosai toleránsak egymás nyelve iránt. Az óslakos helybeli magyarok nagy része (kivéve a legidősebb generációt) beszél valamilyen szinten ukránul vagy oroszul. A lakótelepi ukránok egy része az utóbbi egy-két évtizedben megtanult valamelyest magyarul, vagy legalábbis érti a nyelvet. Informális beszélgetésekben gyakran előfordul vegyes anyanyelvű informális társalgás (pl. a fodrásznál vagy a boltban), vagyis mindenki a saját anyanyelvét használja, mert a másik megérti azt. A magyar magyarul kérdez, de érti az ukrán választ, és fordítva.

A településen élő magyar lakosság nyelvtudására kérdőíves felmérésünkben kérdeztünk rá. Összesen 40 adatközlő töltötte ki azt a kérdőívet, amelyben többek között arról is kérdeztünk, hogy az egyes válaszadók önbevallás alapján milyen szinten beszélnek a magyar, az orosz és az ukrán nyelvet. Az eredményeket a következő ábrán foglaltuk össze.

Amint az ábrából is kitűnik, a Bányában élő magyarok saját bevallásuk szerint lényegesen jobban beszélnek magyarul, mint más nyelveken, hiszen szinte mindenki anyanyelvi szintűnek ítélte saját magyartudását. Ez arra utal, hogy magyar-domináns kétnyelvűek. Érdekes, hogy vannak, akik úgy vélik, anyanyelvi szinten beszélnek oroszul, az ukránt viszont senki sem érzi anyanyelvi szintűnek. Igaz, vannak, akik egyáltalán nem beszélnek sem oroszul, sem ukránul.

9 vö.: Cserniczkó István: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris-MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest, 1998.

**Bátyú magyar lakosságának nyelvtudása önbevallás alapján
(N = 40)**

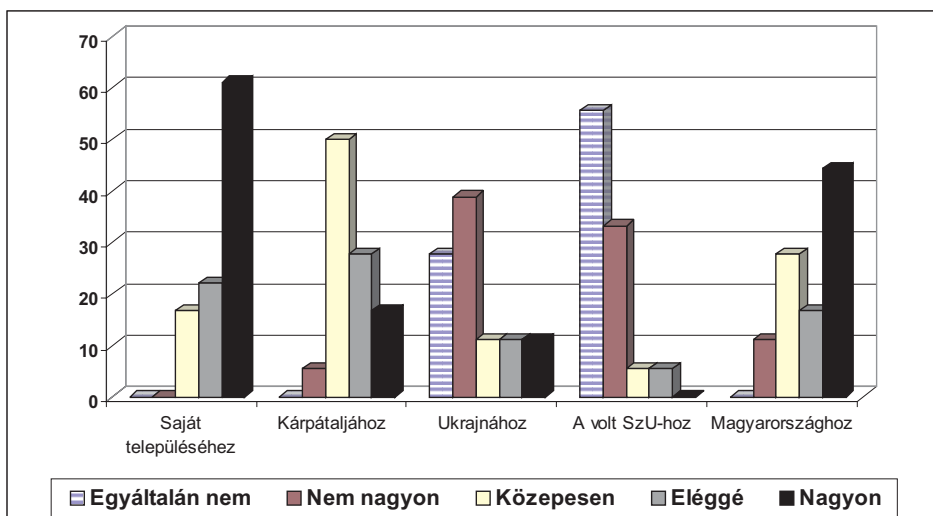

Adatközlőinknél arra is választ kerestünk, hogy melyik nyelvet használják gyakrabban a mindennapi érintkezésben. Saját bevallás alapján a magyart mindenki gyakrabban használja, mint az orosz és az ukrán nyelvet. A magyar elsősorban a családon belül, az oktatásban, a baráti társaságban, a szomszédokkal való érintkezésben, továbbá az olvasmányok, a televízió- és rádióműsorok megválasztásában, illetve az egyházi életben dominál. Az orosz és az ukrán a formálisabb szinterekhez, a közélethez és a hivatalos szervekhez (leginkább nem helyben, hanem a városokban, ahová beutaznak hivatalos ügyeiket intézni), valamint a munkahelyhez kötődik. Ez is azt mutatja, hogy a magyar elsősorban a csoporton belüli érintkezés nyelve. Ha a kárpátaljai magyarság nyelvhasználati szokásait leíró vizsgálat adataival hasonlítjuk össze a bátyúi eredményeket,¹⁰ akkor azt látjuk, hogy a bátyúi magyarok a kárpátaljai magyarokhoz hasonlóan választanak nyelvet az egyes nyelvhasználati szintereken.

Identitás, attitűdök, sztereotípiák

A bátyúi magyar közösség identitástudata a városi magyar közösségekével ellentétben nagyon is egyértelmű és nyilvánvaló. A következő ábra a *Mennyire*

Bátyú magyar lakosságának kötődései (N = 41)

kötődik Ön az alábbi helyekhez? kérdésre adott válaszokat foglalja össze. Az ábrából látható, hogy nagyon erős a saját településükhöz való ragaszkodás és kötődés, viszonylag biztos kötődési pont Kárpátalja is. Megfigyelhető, hogy sem a volt Szovjetunióhoz, sem jelenlegi hazájukhoz, Ukrajnához nem érzik erősen tartozónak magukat, magas viszont a Magyarországhoz való tartozás mutatója.

A volt Szovjetunió elutasítása a legegyszerűbb, de Ukrajna sem úgy jelenik meg, mint a haza, amelyhez erős érzelmi szálak kötik őket.

Érdekes az is, hogyan látják egymást a településen élő magyarok és ukránok. Arra kértünk 40 magyar adatközlőt, hogy a megadott, alábbi tulajdonságokról döntsék el, a magyarokra vagy az ukránokra jellemzőek-e, illetve egyik nemzetségre sem, esetleg mindkettőre.

- Önzők, a saját fajtájukat mindennél előbbre tartják.
- Büszkék magukra, megbecsülik önmagukat és ősök hagyományait.
- Erőszakosak és terjeszkedők, a mások kárára akarnak előrehaladni.
- Hűségeselek.
- Becsapnak másokat, amint lehetőségük nyílik rá, nem becsületesek, nincs bennük erkölcsi határ, amikor másokról van szó.
- Becsületesek és megbízhatóak egymás között, de nem dőlnek be az idegenek mindenféle aljas trükkjeinek.
- Bátrak és haladó felfogásúak, felkelnek saját dolgaik védelmében, megvédik azt, ami az övék, és nem lehet őket kiforgatni abból, amit jogosan megszerettek.
- Összetartanak, másokat kirekesztenek maguk közül.

i) Békeszeretőek, szeretik az embereket, csak az ellenségeikkel szemben él a szívükben gyűlölet.

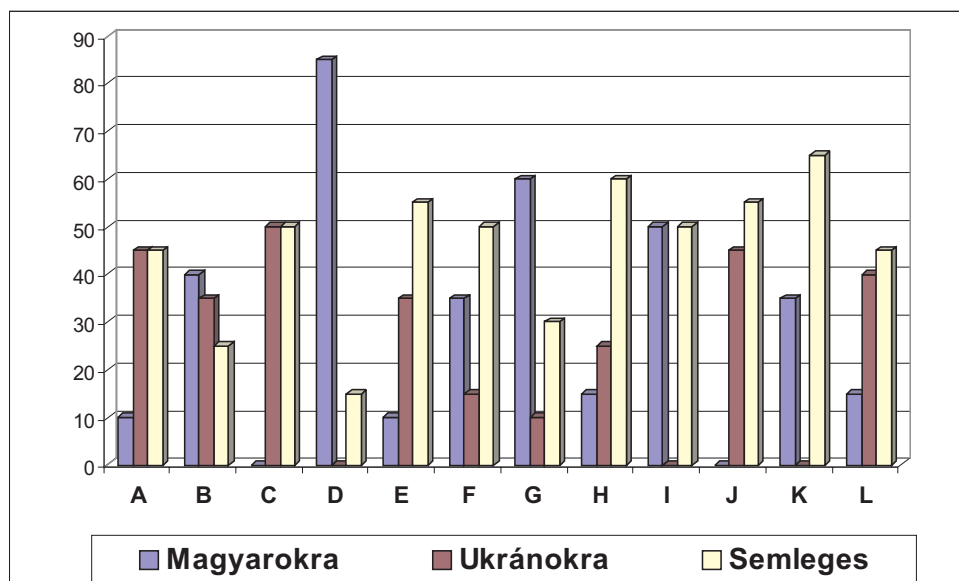
j) Erkölcstelenek és becstelenek.

k) Tisztességesek és becsületeseek.

l) Gyűlölködnek, különösen rosszindulatúak a nem hozzájuk tartozókkal szemben.

Az alábbi ábrában az eredményeket foglaltuk össze.

Bátyúi magyarok magukról és az ukránokról alkotott sztereotípiái (N = 42)

Érdekes, hogy a magyarok saját magukat pozitív tulajdonságokkal ruházták fel, az ukránokat pedig negatív jellemvonásokkal képzelik el.

Érdemes megfigyelni, hogy a lokális identitástudat és az együttélés relatíve békés formája is együtt jár az etnocentrikusan hangolt elfogultsággal. Ennek okait és részleteit egy későbbi kutatás során kell majd szemügyre venni.